

Підготовка учнів до застосування переглядового виду читання в 2 класі.

Мартиненко В. О., провідний науковий співробітник відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук

Загальновідомо, що читання здійснюються з різною метою. Мета читання зумовлює застосування різних видів читання. Наприклад, детальне знайомство із змістом тексту і бажання отримати повну інформацію вимагає *аналітичного виду читання*, рівномірного, уважного. Воно передбачає 100% розуміння змісту тексту. Якщо читач ставить за мету знайти у тексті відповідь на якесь запитання, вибрати лише задану інформацію, він застосовує *пошуковий, вибірковий види читання*. Під час загального ознайомлення із змістом тексту, без проникнення в деталі, учень послуговується *переглядом читанням*, володіння яким є надзвичайно важливим, коли учень/учениця здійснюють пошук потрібної інформації в тексті після попереднього ознайомлення з ним. Такі завдання учні виконують на щоденних уроках, відповідаючи на запитання до тексту. Під час такого виду читання дитина не читає цілісно весь текст уважно, а лише пробігає по ньому очима, знаходячи те, що потрібно.

Тривалий час у методиці читання в початкових класах цей вид читання не розглядався як предмет спеціального формування. Вважалося, що механізми зорового сприймання у молодших школярів недостатньо розвинені і їм поки що передчасно застосовувати такий вид читання. Сьогодні соціальна ситуація розвитку суспільства істотно змінилася. Значні масиви інформації (на електронних і паперових носіях), з якими активно взаємодіють діти, зумовлюють потребу швидко орієнтуватися у ній, критично осмислювати її, диференціювати достовірну та недостовірну і т. ін. Це вимагає застосування не лише аналітичного(поглибленого) виду читання, а й вибіркового, переглядового. Крім того, у наступних класах, де обсяги текстів будуть значно більшими, володіння таким умінням важко переоцінити. Воно в разі зменшує часові затрати, інтенсифікує роботу з швидкого попереднього ознайомлення із змістом тексту, знаходження і вибору потрібної інформації.

Зрозуміло, що переглядовий та вибірковий види читання не можна сформулювати протягом короткого періоду часу. Це досить складні уміння і, наприклад, у 2 класі, коли повноцінна навичка читання мовчки у більшості дітей лише починає формуватися, і темпові характеристики не досить високі, застосування зазначеного виду читання на матеріалі цілісного тексту із завданням швидко знайти той чи інший смисловий фрагмент на етапі попереднього ознайомлення із змістом твору, поки що передчасне.

Водночас, починаючи з 2 класу ми можемо здійснювати важливу пропедевтичну роботу з підготовки дітей до застосування у подальшому переглядового й вибіркового видів читання.

Цьому сприятиме система завдань з *розвитку механізмів зорового сприймання*, яка включає два основні блоки: розвиток *гностичних* зорових функцій (розвиток довільної зорової уваги; навичок зорового аналізу і синтезу; зорової пам'яті). *моторних* функцій зору (розвиток точних відстежувальних рухів очей; формування стратегій сканування перцептивного поля; формування просторово-зорових уявлень; вироблення моторно-зорових координацій) [3].

Це завдання на закріплення застосування під час читання візуальної лінійної стратегії пошуку, необхідної для правостороннього зорового сканування тексту; з розширення оперативного поля читання учнів; розвитку умінь здійснювати пошук заданої інформації, застосовуючи лінійний та вертикальний способи пошуку (робота із літерами, складами, числами у *пірамідках*, таблицями Шульте; картками на миттєве сканування коротких слів, прочитування колонок коротких слів – згори-донизу і навпаки; а також розвиток різних властивостей уваги: завдання на концентрацію, переключення, розподіл і перерозподіл уваги і т. ін.

Подальшу роботу доцільно проводити шляхом виконання завдань спочатку на матеріалі текстів, що *не передбачають* смислового аналізу його змісту. Тут важливим завданням є навчити дітей поглядом вихоплювати задані елементи змісту тексту *переважно за їх зовнішніми ознаками*.

Спочатку завдання на розвиток переглядового виду читання учні 2 класів виконують на будь-якому матеріалі тексту підручника з читання, «Я досліджую світ» чи дитячої книжки *як читацькі розминки*. Їх можна виконувати у формі змагання-гри «Хто швидше», «Упізнай з одного погляду», «Гострий зір» і т. ін.. Бажано проводити таку роботу на незнайомому матеріалі, тобто перед опрацюванням навчального тексту.

Наводимо приклади виконання серії завдань у другому класі, які передбачають пошук інформації у тексті за його зовнішніми ознаками. Після практичного ознайомлення школярів із поняттями «абзац», «діалог», «заголовок», «персонаж» (герой) твору, «слова автора і слова героя», педагог поступово вводить завдання, пропонуючи знайти, (назвати, порахувати, прочитати, визначити):

- назвати заголовок, кількість слів, які він містить;
- кількість абзаців на сторінці; визначити «на око», який найбільший, який найменший (на матеріалі тексту без діалогів);
- перше й останнє слово в кожному абзаці;
- перше й останнє слово у першому реченні абзацу;
- кількість умовних позначень на сторінці після тексту;
- кількість завдань після тексту;

- знайти і назвати у тексті (якщо є) дати, числа);
- назвати в тексті власні назви;
- порахувати в тексті (у відрізку тексту) кількість слів з однією, двома, трьома літерами; визначити, які слова, є найдовшими.
- речення, після яких стоїть знак оклику, знак запитання, три крапки;
- речення, які складають діалоги (їх дитина може побачити візуально: перед кожним реченням-реплікою стоїть риска). *Є засторога:* якщо педагог вводить таке завдання вперше, текст має бути прозовим і здебільшого має містити слова автора, і лише поодинокі речення - з прямою мовою. Їх на фоні суцільного авторського тексту добре видно і діти без утруднень їх визначають. У подальшому візуальний пошук у тексті речень з діалогами можуть мати більшу кількість.

Виконання більшості завдань доцільно обмежувати в часі (нескладні - не більше кількох секунд).

Варто зауважити, що відрізок часу на виконання є досить умовною одиницею, бо залежить від складності завдання й індивідуальних можливостей учня. Класовод має підійти до цього питання досить гнучко і регулювати час на виконання для кожної дитини чи типологічної групи учнів з труднощами зорового сприймання, окремо, а також залежно від об'єктивної складності завдання. Наприклад, завдання знайти і порахувати кількість абзаців, чи речень з прямою мовою виконуються значно швидше, ніж знаходження у зв'язному тексті заданих слів, словосполучень і т. ін.. Водночас важливо пам'ятати, що у процесі формування умінь застосовувати різні прийоми переглядового читання визначальними умовами під час виконання завдань є швидкість руху очей і розпізнання у тексті заданої інформації.

Варто звернути увагу і на таку обставину. Виконання запропонованих завдань мають навчальний і тренувальний характер. Вони не оцінюються в балах. Важливо щоразу фіксувати найменші досягнення учнів, підбадьорювати їх, створювати обстановку емоційного комфорту. Багато дітей на початку роботи (якщо вона передбачає високий темп виконання) можуть упізнавати лише окремі короткі слова, склади і т. ін. Але систематичні вправління неодмінно дадуть позитивні результати.

Класовод творчо підходить до характеру виконання завдань, урізноманітнюючи їх кількість, форми проведення і т. ін.. Після того, як школярі достатньо легко будуть справлятися із завданнями, наведеними вище, можна переходити до нескладних завдань із смисловим навантаженням.

Хочемо наголосити, що у більшості варіативних підручників з читання для другого класу, підготовлених за новими Типовими освітніми програмами [2], широко використовуються виділення кольором слів, словосполучень, речень безпосередньо у самому тексті, поряд з текстом (кольорові розмітки, що стосуються практичного ознайомлення школярів із структурними елементами

тексту, з поняттями «автор», «строфа», читання по ролях тощо). Вони кидаються у вічі, а тому легко і швидко виділяються поглядом. Отже, такий навчальний матеріал є продуктивним щодо формування в учнів початкових умінь переглядового виду читання. Спочатку пропонуються тексти, де виділені лише окремі слова, потім тексти з виділеними словосполученнями, далі – з короткими реченнями. Такі завдання учні також виконують перед ознайомленням із змістом тексту.

Будемо пам'ятати, що переглядове читання передбачає зоровий пошук потрібної інформації в тексті із застосуванням як горизонтального, так і вертикального видів. Отже, якщо, наприклад, учень одержує завдання знайти у тексті речення з прямою мовою з опорою на графічний знак (риску), він застосовує пошук переважно вертикальним поглядом. Коли ж дитині потрібно швидко переглянути й спробувати за відведений час прочитати і зрозуміти у віршованому тексті виділені слова, словосполучення, які є в кожній строфі, тоді вона застосовує обидва види пошуку (вертикальним поглядом знаходить виділену інформацію, а горизонтальним - переглядає (прочитує) її зміст.

Література

1.Гудзик І. П. Розвиток навички читання: Метод. рек. К.: Освіта, 1993. 96 с.

2.Типова освітня програма для учнів 1-2 класів [електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>].

3.Русецкая М. Н. Нарушения чтения у младших школьников, СПб., 2007.191 с.